

Лікар – декабрист Ф. Б. Вольф

На Завальному цвинтарі м. Тобольська – сім могил декабристів обабіч головної алеї. Навколо вікові берези, липи, ялини, могуниця модрина. Про роль декабристів можна сказати словами одного з них, О. М. Муравйова: «Мы выполнили свое назначение в этом миру скорби и испытаний. Мученики полезны для новых идей. Всякая преследуемая истина есть сила, которая накаливается, есть подготовляемый день торжества»

Не так, як мріялося, сталося

Фердинанд Вольф народився в родині переселенців із південних земель Німеччини. Його батько, аптекар Богдан (Бернгард) Вольф, сприяв вихованню сина в приватному пансіоні при лютеранській церкві в м. Москві. Закінчивши освіту в московському відділенні Медико-хірургічної академії, перші кроки як дипломований лікар молодий Ф. Вольф робить на українській землі, в Ковельському військовому шпиталі. Через 4 роки штаб-лікар Головної квартири 2-ї армії, яка дислокувалася на Поділлі, опиниться в одній компанії з легендарним полковником П. І. Пестелем, разом з яким стане співзасновником Союзу благоденства і Південного товариства.

У П. І. Пестеля в «Русской правде» і в проекті конституції М. М. Муравйова охорони здоров'я населення приділено велику увагу. Декабристи вважали, що охорона материнства й дитинства, соціальне забезпечення інвалідів та організація лікувальної допомоги населенню повинні бути не милістю благодійників, а обов'язком держави, і значно розширювали коло заходів у цій галузі. «Пользуючися общественными вспоможениями получают оные не в виде милости, но в виде права», – зазначав П. І. Пестель. Необхідності поліпшення системи медичної допомоги населенню Російської імперії була присвячена також записка-проект декабриста А. І. Корниловича, подана ним Миколі І вже з Петропавлівської фортеці. Після придушення грудневого повстання було репресовано 7 лікарів, серед них професор Харківського університету Й. П. Богородський, Ф. Б. Вольф, якого після арешту ув'язнили в Петропавлівську фортецю. Вирок передбачав 20-річну каторгу, згодом зменшену до 15 років.

Страдницький шлях у кайданах

У казематах Петропавлівської фортеці Ф. Б. Вольф надає медичну допомогу товаришам. І хто знає, як склалися б долі учасників грудневого повстання, які опинилися в суворому кліматі Східного Сибіру, не будь серед них досвідчених борців з хворобами. Історія зберегла нам свідчення керівника медичної частини Нерчинських копалень А. Володимирського про стан ув'язнів-декабристів: «Трубецкой страдает болью горла и кровохарканьем; Волконский слаб грудью; Давыдов слаб грудью, и у него открываются раны; у Оболенского цинготная болезнь с болью зубов; Якубович от увечья страдает головой и слаб грудью; Артамон Муравьев душевно страдает...». Сьогодні важко уявити собі, що Сибір у ті часи – край світу, terra incognita, для найшвидшого кур'єра – понад місяць шляху! Бездоріжжя, розливи річок, хуртовини і жах перед сибірськими каторжниками – вбивцями та злодіями. Не дивно, що закуті в кайдани арештанти після майже 2-місячного етапу у 6 тисяч верст та 10-годинної каторжної праці під землею втрачали сили.

Офіційно за здоров'ям декабристів стежив молодий, без практичного досвіду лікар Ільїнський, але насправді роль головного охоронця від недугів виконував Ф. Б. Вольф, який прибув етапом разом з іншими декабристами. За образним висловом М. А. Бестужева, цей вправний лікар, полегшуючи страждання багатьом безнадійно хворим, «мертвих піднімав на ноги». І дійсно, коли одного разу до нього за допомогою звернувся важкохворий племінник коменданта Нерчинських копалень, генерала Лепарського плац-майор Петровського заводу О. А. Лепарський, то за місяць лікування в його очах засвітилася надія на остаточне одужання. 70-річний генерал Лепарський, який про все доносив по службі в м. Петербург, написав і про обставини одужання свого племінника. Невдовзі за поданням генерал-губернатора С. Б. Броневського «за браком у краї медичних чиновників» імператорським указом обмеження на лікарську діяльність для Ф. Б. Вольфа були скасовані. Зняли з ніг і кайдани, що протягом 10 років були неодмінним атрибутом каторжного гардеробу. Дізнавшись, що до доктора Ф. Б. Вольфа приїздять лікуватися з м. Нерчинська й Іркутська, Микола І філософськи зауважив: «Знання и талант не отнимаются. Предписать иркутской управе, чтобы все рецепты доктора Вольфа принимались, и дозволить ему лечь».

В одній із порожніх камер острогу Петровського заводу Ф. Б. Вольф обладнав амбулаторію та аптеку, де проводив прийом робітників місцевого заводу і каторжан. Лікуватися люди їхали з м. Тобольська й Чити, Іркутська й Кяхти, з усіх кінців Сибіру. Цікава деталь: візити лікаря-декабриста до пацієнтів поза в'язничними стінами завжди втаємничувалися. Такими були інструкції адміністрації, що боялася впливу декабристів на сибіряків. Треба зауважити, що не тільки своїм лікарським мистецтвом, а й безкорисливістю здобув популярність доктор Ф. Б. Вольф; малозабезпеченим хворим він нерідко надавав безкоштовну допомогу і навіть постачав їх ліками. Бувало, що й за послуги заможним пацієнтам відмовлявся брати винагороду. А якщо ж багатії, незважаючи на відмову прийняти гроші, вручали їх своєму рятівникові, витрачав ці гроші на купівлю медичних посібників і допомогу бідним.

Одного разу Ф. Б. Вольф вилікував важкохвору дружину багатого Іркутського золотпромисловця. Хвора, яка до того смиренно чекала на сумний кінець, незабаром піднялася з ліжка. Її чоловік приніс лікарю два пакунки, в одному – чай, а в іншому – золото. Ф. Б. Вольф узяв лише пакунок з чаєм. Дочка декабриста І. А. Анненкова Ольга так згадувала пізніше про це: «Я була тоді дитиною, але досі пам'ятаю, як усі були вражені цим вчинком і як довго про нього говорили».

Невтомний просвітянин Ф. Б. Вольф організував у Читинському острозі академію, де читав друзям лекції з фізики, хімії, анатомії, фізіології. За наполяганням Фердинанда Богдановича в'язні тюрми взялися за вивчення праці патріарха російської медицини

XVIII ст. І. К. Каменського «Коротке наставлення лікування хвороб найпростішими засобами». З дозволу єпархіального начальства доктор Ф. Б. Вольф читав лекції з гігієни, фізики, хімії та анатомії і у місцевій духовній семінарії.

Щирі помічники

У повсякденній лікувальній роботі Ф. Б. Вольф мав чимало добровільних помічників з-поміж декабристів – людей високоосвічених, допитливих і діяльних. Одним з найактивніших був колишній командир Охтирського полку, полковник Артамон Захарович Муравйов. Бойовий офіцер медичної освіти не мав, проте мистецтвом лікування жваво цікавився. Свого часу, перебуваючи в м. Парижі, А. З. Муравйов цікавився роботою університетських клінік і навіть відвідував лекції з хірургії. На шляху до Сибіру стали в нагоді отримані тоді медичні знання. Так, князь С. П. Трубецькой писав дружині Катерині Іванівні: «До сих пор мы еще не доехали до места нашего назначения; горы, темнота ночей и болезнь одного товарища Александра Ивановича (Якубовича) тому препятствовали: последняя миновалась помощью Божией через искусство Артамона». Незамінним помічником Ф. Б. Вольфа залишався А. З. Муравйов і під час їх сибірської каторжної одисії. Роблячи кровопускання, перев'язуючи хворих і навіть успішно видаляючи зуби стражденим декабристам, веселун і жартівник Артамон Муравйов як міг полегшував страждання товаришів. Його захоплення медициною було настільки серйозним, що він сам розшукував хворих серед місцевих селян і лікував їх, допомагаючи не тільки ліками, а й їжею, грішми тощо. Старанними фельдшерами-волонтерами стали й інші декабристи. Посильно брав участь у догляданні за хворими однодумцями капітан К. Г. Гельстрьом. Поручик А. Ф. Фролов допомагав Ф. Б. Вольфу готувати ліки. Незамінними помічниками виявилися брати-декабристи Петро та Андрій Борисови, які пристрасно захоплювалися вивченням флори та фауни Забайкалля. Вийшовши на поселення, разом із Ф. Б. Вольфом вони мандрували по навколишніх лісах та улоговинах у пошуках лікарських трав. Перебуваючи на засланні, вони встановили зв'язок із Ботаничним садом в м. Петербурзі, Московською спілкою дослідників природи та відправляли туди зібрані гербарії і колекції комах.

І героїчні помічниці

Дружини та наречені декабристів, які своєю поведінкою явили найвищі зразки подружньої вірності і безкорисливої душевної щедрості та краси й добровільно прирекли себе на злидненне життя у ведмежих кутах Забайкалля, стали відданими помічницями Ф. Б. Вольфа в боротьбі за життя найближчих людей. Наступного дня після відправки першої партії декабристів слідом виїхала княгиня Катерина Іванівна Трубецькая. Незабаром її приклад наслідували 10 жінок, які розділили долю своїх чоловіків або наречених. Зусиллями тендітних аристократок ліки

доставлялися не тільки з м. Петербурга і Москви – навіть з Парижа та Лондона до Сибіру прибували необхідні для підтримки здоров'я ув'язнених ліки. Саме за допомогою Волконської, Трубецької, Муравйової Фрідріху Богдановичу вдалося налагодити шеплення від віспи в м. Читі та Петровському Заводі, що зберегло життя багатьом сибірякам.

Зусиллями Ф. Б. Вольфа і його самовідданих помічників була створена перша в Сибіру медична бібліотека з 4 тисяч томів і найкращими для того часу анатомічними та хірургічними атласами. Величезну сімейну бібліотеку, а також цілу аптеку та набір хірургічних інструментів передала до Сибіру мати братів Муравйових.

Природно, що у Ф. Б. Вольфа лікувалися дружини і діти декабристів. Завдяки його зусиллям вдалося запобігти неприємним наслідкам розладу психіки в дружини генерала-декабриста М. А. Фонвізіна Наталі Дмитрівни. З обіймів смерті вирвав доктор Ф. Б. Вольф доньку Микити Муравйова Нонушку і до останніх днів опікувався дівчиною, яка раптово осиротіла після передчасної смерті батьків.

Постійно вимагаючи покращення умов життя декабристів, віддані помічниці сміливо виступали проти місцевого начальства, писали родичам у м. Петербург, формуючи громадську думку, що не дозволяла забути про засланних революціонерів. Комендант острогів скаржився, що йому краще мати справу із сотнею державних злочинців, ніж з одинадцятьма дружинами декабристів. Пізніше вони надавали посильну допомогу петрашевцям, засудженим на каторгу 1849 року, про що з вдячністю згадував один з каторжан-петрашевців Ф. М. Достоевський.

Останні роки... Майже на свободі

Після закінчення терміну каторжних робіт разом з родиною Муравйових Ф. Б. Вольф опинився на поселенні в селі Урік під м. Іркутськом, де продовжив медичну практику, лікував бідноту: селян, бондарів, теслярів, рибалок, в'язнів острогу. В останні роки життя Ф. Б. Вольф був переведений до м. Тобольська, де виконував обов'язки лікаря пересильної в'язниці. Коли 1848 року Тобольську губернію вразила епідемія холери, Ф. Б. Вольф брав активну участь у боротьбі з недугою.

Усе життя Ф. В. Вольфа – великий подвиг, приклад чесного служіння народу. Його безкорисливість, благородство душі декому здавалося дивацтвом, тим більше, що, не маючи заощаджень, лікар завжди жив скромно. Основним джерелом існування Ф. Б. Вольфа було невелика субсидія, яку регулярно надсилали мати Микити та Олександра Муравйових. Після смерті близького друга – А. М. Муравйова – Фердинанд Богданович помітно здав, ні з ким не хотів бачитися; важко хворий, він не дозволяв себе лікувати.

27 грудня 1854 року Ф. Б. Вольфа не стало. Він не дожив двох років до амністії...

Підготував **Лук'ян Маринжа**